

“Zaferin Ardından Gelen Onur Kırıcı Bir Antlaşma”*: II. Selim’in Venedik’e Verdiği 1573 Ahidnamesi

“A Humiliating Treaty Followed the Great Victory”: The Ahdname of 1573 Issued by Selim II

Özgür Oral**

*Frederick C. Lane, Venice: A Maritime Republic, Baltimore and London 1973, s. 248.

**Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: Ö.O. 0000-0003-3810-4748

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Özgür Oral,
İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi
Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta/E-mail: ozguroral@gmail.com

Başvuru/Submitted: 16.02.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
28.02.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
01.03.2022

Kabul/Accepted: 02.03.2022

Atıf/Citation:

Oral, Ozgur. “Zaferin Ardından Gelen Onur Kırıcı Bir Antlaşma”: II. Selim’in Venedik’e Verdiği 1573 Ahidnamesi.” *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 76 (2022): 145-160.
<https://doi.org/10.26650/iutd.202208>

ÖZ

1570 yılında Osmanlı Devleti’nin Kıbrıs seferi ile başlayan Osmanlı Venedik Savaşı, kısa zamanda bir Osmanlı-Kutsal Birlik savaşı haline dönüşmüş, bu mücadeleler esnasında İnebahtı’da Osmanlı donanması ağır bir mağlubiyet almıştır. Buna rağmen, donanmalarını yeniden inşa eden Osmanlılar, mücadelelerine devam etmişlerdir. 1572 yılındaki girişimlerden bir netice alınamaması, Kutsal Birlik’in zayıflamasına ve Venedik’in Osmanlılarla müstakilen barış yapmasına neden olmuştur. Bu makalede, 1573 yılında II. Selim’in Venedik’e verdiği ahidname maddeleri incelenecek, buradan hareketle İnebahtı Savaşı ile zirve yapan bu süreçteki Osmanlı Venedik mücadelelerinin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Anahtar sözcükler: Osmanlı İmparatorluğu, Venedik, Kutsal Birlik, İnebahtı, Ahidname

ABSTRACT

The Ottoman-Venetian war of 1570 began with the naval campaign against the Venetian-held island of Cyprus. Soon thereafter, the action evolved into a war between the Ottomans and the Holy League that ultimately included the battle of Lepanto, in which the Ottomans experienced a heavy defeat. Nevertheless, the Ottomans continued to fight the Holy League by rebuilding their navy the following year. The efforts of the 1572 campaigns, while not resulting in an overall victory, caused cracks in the alliance of the Holy League. Venice, for example, made a separate peace with the Ottomans, and Selim II issued an *ahdname*. This article will examine the aforementioned peace (*ahdname*) and discuss its various articles. Finally, the author will offer a general evaluation of the struggle between the Ottomans and Venice.

Keywords: Ottoman Empire, Venice, Holy League, Lepanto, *ahdname*

Extended Abstract

The Ottoman conquest of Cyprus in 1571 caused great distress in the Catholic world. Due to the efforts of Pope Pius V, the conquest also led to the establishment of a Holy League against the Turks. Soon after the fall of Famagusta, the Ottoman navy was virtually destroyed in the battle of Lepanto by a fleet of the Holy League. This sea battle was a great victory for the Holy League, and historians have rightfully interpreted it as such. Conversely, further developments, such as the dissolution of the Holy League and the Venetian diplomatic attempts to make peace with the Ottomans, demonstrate that the effects of this victory were short-lived. In the end, Venice requested peace, and following negotiations, reached an agreement with the Ottomans. On March 7, 1573, Selim II issued an *ahdname*, and with that, the war between the two states was officially over.

The *ahdname* of 1573 has been briefly mentioned by several historians, and numerous transliterations of two existing copies have been published. However, there are some gaps and misinterpretations in the literature regarding its articles. Furthermore, this *ahdname* was a renewal of the *ahdname* of 1567, which itself was a renewal of the 1540 *ahdname*. In order to have a thorough understanding of the *ahdname* of 1573, one needs to be conversant with all these three texts. Mahmut Şakiroğlu tried to do just that and published a comparative study of the two texts but omitted the 1540 *ahdname*.

The *ahdname* of 1573 obliged Venice to pay 300,000 ducats to the Ottoman Empire. This requirement has been interpreted by several scholars as comprising reparations. Some scholars have even argued that the money had to be paid to the Ottoman Empire to cover the expenses of the Cyprus campaign. Although this payment can be seen as reparations at first glance, both the Ottomans and the Venetians preferred not to use this term and instead simply called it a "payment." A similar payment existed in the *ahdname* of 1540, where again it appeared under this term. However, when ambassadors paid installments, and the Ottomans received them, different names started appearing in the letters, including "pişkeş" (gift) or "kesim" (tax). Other letters and chronicles show that the Ottomans had sought the amount as a precondition for issuing the *ahdname*. In this regard, I prefer to interpret and define this payment as the "price of friendship."

When the decision to reach peace was made, the Ottoman castle of Sopot was under Venetian control. Together with the 300,000 ducats, the Ottomans asked Venice to return the castle. This demand, I argue, was also a "precondition" for peace as well as the "price of friendship." In the *ahdname*, it was made very clear that both Bosnia and Albania would return to their prewar borders. Based on this term of the *ahdname*, Sopot Castle would have become Ottoman property in any case but because this transfer was to be a precondition of the *ahdname* and its other details were not yet set, the Ottomans asked for the castle to

prove the Venetian desire for friendship. A similar demand had been made in 1540, when the Ottomans got the last Venetian castles in Morea, Nafplio, and Monemvasia, in precisely the same way.

As I mentioned above, the *ahdname* of 1573 defined Ottoman–Venetian borders in accordance with the principle of *status quo ante bellum*. Although this principle sought only a return to the prewar borders, which sounded very simple, it took approximately three years to draw the final border due to constant disagreements and local uprisings. In the end, the two states settled their dispute, but the Ottomans never returned Ulcinj and Antivari.

The *ahdname* of 1573 regulated the following two different tribute issues as well: Cyprus and Zante. The Venetians had been paying tribute for Cyprus to the Ottomans since 1517, but during this war, as the Ottomans had captured the island, the Venetians no longer had to pay the tribute of 8,000 ducats. The *ahdname* does not mention Cyprus other than in this specific article and does not discuss its sovereignty. By accepting the abolishment of the Cyprus tribute, Venetians implicitly accepted the Ottoman jurisdiction over the island. In the second tribute regulation, the Ottomans increased the tax of Zante, an Ionian island held by the Venetians since 1485, from 500 ducats to 1,500 ducats.

At the beginning of the war, both sides arrested each other's subjects and confiscated their merchandise and properties. With the 1573 *ahdname*, all the arrested subjects of the two parties were to be released and their properties returned. If the merchandise had been sold or disappeared, the states had to offer compensation.

Although the Ottomans suffered a great defeat in the battle of Lepanto, they managed to compensate for their loss at the diplomatic table. On the contrary, Venice not only lost territory but also had to accept burdensome terms, including the sizable payment and increases in its previous tribute. In this sense, following a great victory, the Venetian Republic suffered a humiliating peace.

Giriş

Osmanlı Devleti’nin Doğu Akdeniz’deki son Katolik üssü olan Kıbrıs üzerine sefer tertibi ve bu seferin 6 Ağustos 1571 tarihinde Magosa’nın fethi ile başarıyla neticelenmesi Avrupa’da büyük bir infiale yol açmıştır. Papa V. Pius’un girişimleri sonucunda Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki bu savaşın hüviyeti değişmiş ve Osmanlı Devleti bir Kutsal Birlik donanması ile karşılaşmak zorunda kalmıştır. 7 Ekim 1571 tarihinde Osmanlı donanması İnebahtı körfezinde Kutsal Birlik donanması tarafından büyük ölçüde imha edilmişse de zamanın sadrazamı Sokollu Mehmed Paşa’nın olağanüstü girişimleri ile yeniden inşa edilecektir. Osmanlı-Venedik savaşının bundan sonraki sürecinde denizde büyük bir muharebe yaşanmamış, Adriyatik sahillerinde yapılan muharebeler ise savaşın neticesini değiştirici bir nitelik arz etmemiştir.

Kutsal Birlik’in mimarı V. Pius (ö. 1572) hayatını kaybedip yerine gelen Papa XIII. Gregorius’un Kutsal Birlik’in devamı hususunda pek de hevesli olmaması kısa süre içerisinde birlik bileşenlerinin müstakil hareketlerine neden oldu. Bu dönemde İspanya kuzey eyaletlerinde yaşanan isyanla meşgulken, Venedik de savaş masrafları ve Levant ticaretinde yaşanan büyük düşüş dolayısıyla ekonomik olarak zor zamanlardan geçmekteydi. Osmanlı Devleti ise, her ne kadar İnebahtı’da donanmasını kaybederek büyük bir darbe olsa da başta Kıbrıs olmak üzere kazanımlarını büyük ölçüde muhafaza ediyor oluşu dolayısıyla eski dostu Venedik’le barış fikrine uzak değildi. Böyle bir atmosferde başlayan barış görüşmeleri 3 Zilkade 980/7 Mart 1573 tarihinde Venedik’e yeniden bir ahidname verilmesi ile nihayete erdirildi¹.

Bu yazıda incelenecek olan söz konusu ahidnamenin tespit edilen iki kopyası mevcuttur ve bunlar üzerinde muhtelif araştırmacılar çalışmalarını yürütmüşlerdir. Venedik’e gönderilen ve hala Venedik Devlet Arşivi’nde muhafaza edilen orijinal metnin Latinize edilmiş hali Mahmut Şakiroğlu tarafından 1567 ahidnamesi ile olan ilişkisine dair birtakım açıklamalarla birlikte yayımlanmıştır². Meryem Kaçan ise, 21 numaralı *Mühimme Defteri* içerisinde yer alan sureti Latin harflerine aktarmıştır³. Son olarak Hans Theunissen, Venedik Devlet Arşivi’ndeki metni esas almış, bu metnin 21 numaralı *Mühimme Defteri*’ndeki sureti ile bir mukayesesini yaparak aradaki yazım farklılıklarını ortaya koyduğu çalışmasını neşretmiştir⁴.

1 Ahidname öncesi yapılan görüşme süreci ile ilgili olarak bkz. Güneş Işıksel, *La Politique Etrangere Ottomane dans la Seconde Moitié du XVIe Siecle le cas du Regne de Selim (1566-1574)*, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), Doktora Tezi, 2012, s. 236-238.

2 Mahmut H. Şakiroğlu, “II. Selim’in Venedik Cumhuriyeti’ne Verdiği 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler”, *Erdem Dergisi*, II/5 (1986), s. 527-553.

3 Meryem Kaçan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Venedik Ahidnameleri*, Marmara Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, s. 78-79. Bu metnin diğer bir neşri ise içerisinde yer aldığı *Mühimme Defteri*’nin tez olarak çalışılması ile yapılmıştır. Bkz. Sıtkı Çelik, *XXI. Numaralı Mühimme Defteri, Çeviriyazı-İnceleme*, İstanbul Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

4 Hans Theunissen, “Ottoman Venetian Diplomats: The Ahidnames. The Historical Background and the Development of a Category of Political-Commercial Instruments together with an Annotated Edition of a Corpus of Relevant Documents”, *EJOS*, I (1998), s. 490-495.

Ahidnamenin zikredilen neşirleri gerçekleştirilmekle birlikte Mahmut Şakiroğlu'nun giriştiği ve fakat kendisinin de ifade ettiği üzere hitama erdiremediği usulle tahlilinin yeterince yapılmadığı, öncekine kıyasla sınırlı sayıda yeni düzenleme getiren bu ahidnamenin yorumlanmasında bazı eksikliklerin olduğu ve bu ahidname ile ilgili literatürde bazı yanlışların yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmada söz konusu bu eksikliklerin giderilmesi gayret edilecektir. Bu amaçla öncelikle ahidnamenin kendinden önceki ahidnamelerle olan ilişkisinin doğru bir biçimde tesisi gerekmektedir. İkinci olarak ahidnamede tanzim edilen hususlar, özellikle bu hususlarla ilgili uygulamalardan hareketle yeniden yorumlanmalıdır. Böylelikle genelde Osmanlı-Venedik Savaşı'nın özelde ise İnebahtı Deniz Savaşı'nın doğru bir muhasebesini yapmak mümkün hale gelecektir.

1573 ahidnamesi kendinden önceki ahidnamelerle doğrudan ilişkili olan bir metindir. II. Selim, mutad olduğu üzere, cülusu akabinde, babası tarafından Venedik'e tevdi edilmiş son ahidname olan 1540 ahidnamesini 1567 yılında tecdit etmiştir. Otuz yıl kadar cârî oluşuyla iki tarafı da memnun ettiği anlaşılan bu ahidname hükümleri, Kıbrıs savaşının patlak vermesi ile sâkit olmuş, 1573 yılında yapılan yenileme ile ise yeniden hükümferma olmaya başlamıştır. 1573 ahidnamesinin içerisinde geçen "...babam tâbe serâhû zamânında verilen ahdnâme-i hümâyûn ve ahkâm-ı şerîfe ki cülûs-i hümâyûnumda tecdid olunup makkûl-i şerîfim olmuştu, eğer ol ahdnâmelerde ve eğer verilen evâmir-i aliyyede mukayyed olan husûsları kemâ-kân mukarrer tutdum..." ifadesi ahidnameler arasındaki sürekliliği yansıtmaya bakımdan önemlidir. Ayrıca burada ahidname dışındaki Venedik'e müteallik meselelere dair verilen sair emirlere işaret edilmesi de dikkat çekicidir; ahidnamelerde sarahate kavuşturulmamış yahut detaylandırılmamış meselelere dair verilen emirlerin de ahidnameler kadar bağlayıcı olduğu ve onların da yenilendiği böylece tescillenmiştir.

1540 ve devamı niteliğinde değerlendirilebilecek 1567 ahidnamesinin detaylarına burada girilmeyecektir. Bu ahidnamelerden farklı olarak yalnızca 1573 ahidnamesinde ele alınan hususları ise aşağıdaki başlıklar altında incelemek mümkündür.

I. "Savaş Tazminatı" Meselesi

Ahidnamede verilen sınırlı sayıdaki detayın başında Venedik Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'ne ödemesi talep olunan 300.000 filorilik tutar gelir. "... Mezbûr baylosun mektûbunda mukayyed olan cümle şartlarından biri Venedik beğleri merhûm ve mağfûrun leh babam Sultân Süleyman Hân tâbe serâhû zamânında verdikleri üç yüz bin filoriyi eski ahdnâmelerde mukayyed olduğu üslûb üzere vereler..." ifadesi ile belirlenen bu rakamı, ahidname hakkında yazan tarihçilerin birçoğunun "savaş tazminatı" olarak yorumladıkları görülmektedir⁵.

5 Joseph von Hammer, 300.000 altınlık bu tutarı Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs seferi masraflarına mahsuben istediğini yazmış, lakin bunun müdellel bir izahını yapmamıştır. *Geschichte des Osmanischen Reiches*, c. III, s. 601. Bu durum İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın dikkatini çekmiş ve bunun böyle olmadığını ifade etmişse de

Oysaki, savaş tazminatının tayin ve tahsiline ilişkin yaygın bir uygulamanın mevcut olmadığı bir dönemde Osmanlı devlet erkânının zihninde bunun farklı bir karşılığının olması beklenir.

Savaş tazminatı, basit bir biçimde galip devletin savaş masraflarının tamamını yahut bir kısmını mağlup devlete ödetmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, galip devletin talep ettiği miktarın, savaş süresi ve savaşta yapılan masraflarla doğrudan ilintili olması beklenir. Nitekim, modern dönem pratiklerine baktığımızda, bu şekilde çok sayıda örnek ve bu örnekler içerisinde birbirinden farklılık arz eden tazminat miktarları görülmektedir.

Osmanlı-Venedik ilişkilerinin bu dönemleri söz konusu olduğunda, karşımıza bu bağlamda değerlendirilebilecek iki farklı örnek daha çıkmaktadır. Bunlardan ilki, 1463 yılında başlayıp 1479’da nihayete eren ve Osmanlı Devleti’nin önemli kazanımlar elde ettiği savaşın sonunda II. Mehmed’in vermiş olduğu 1479 ahidnamesinde tanzim edilmiş ödeme maddesidir. Günümüze yalnızca Grekçe metni ulaşan bu ahidnamede, Venedik tarafının iki yıl içerisinde 100.000 filorilik bir ödeme yapması gerektiği yazılıdır. Bunun gerekçesi olarak ise Venedik tarafının savaş öncesi ve sırasına ait “borçları” gösterilmiştir. Bu borçlar devlete ait borçlar olabileceği gibi, Venedikli tüccarlara ait borçlar da olabilir. Ahidnamede bu ödeme yapıldıktan sonra Osmanlıların başka herhangi bir talepte bulunmayacağı da ifade olunmuştur⁶.

Bundan kısa bir süre sonra II. Mehmed’in vefatı ve II. Bayezid’in tahta geçmesi ile mevcut ahidnamenin sultanın hayatı ile kayıtlı olması dolayısıyla yenilenmesi ihtiyacı hasıl olmuştur. 1482 yılında verilen yeni ahidnamede de 1479’da kararlaştırılan bu ödemeye atıfta bulunulmuş ve bu ödemenin “*ba’zı kazâyâ içün aradan adâvet götürülsün deyü*” talep edildiği ifade olunmuştur⁷. Ayrıca iki taksit halinde tahsili gereken bu bedelin ilk taksiti verildiği halde, ikinci taksiti ödenmediğinden, bu ahidnamede baki kalan 50.000 filorinin hazineye teslim edilmesi gerektiği yazılmıştır⁸. Bu iki ahidnamede de 100.000 filorilik bu ödemeye ayrıca bir isim verilmediği görülmektedir.

Bu kategoride değerlendirilebilecek ikinci bir ödeme ise 1540 ahidnamesinde yer alır. 1537 ile 1540 yılları arasında karşı karşıya gelen iki devlet arasındaki mücadele esnasında, Osmanlı Devleti, Venedik Cumhuriyeti’nin de bileşenleri arasında yer aldığı Haçlı

kendisi bu ödemeye bir isim vermemeyi tercih etmiştir. *Osmanlı Tarihi*, c. III, Ankara 1988, s. 43; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epçeli, kontr. Kemal Beydilli, İstanbul 2005, c. III, s. 920; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epçeli, c. II, İstanbul 2011, s. 669; Kenneth M. Setton, *Papacy and Levant, (1204-1571)*, c. IV, Philadelphia 1984, s. 1091; İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler*, İstanbul 2007, s. 27; Işıksel, a.g.t., s. 237.

6 Diana Gilliland Wright - Pierre A. Mackay, “When the *Serenissima* and the *Grand Turco* Made Love: The Peace Treaty of 1478”, *Studi Veneziani*, c. LIII, Venedik 2007, s. 276. Momçilo Spremiç, metindeki açık ifadeye rağmen, burada tayin edilen rakamın bir “harp tazminatı” olduğunu iddia eder. “XV. Yüzyılda Venedik Cumhuriyeti’nin Şarkta Ödediği Haraçlar”, çev. Mahmut H. Şakiroğlu, *Belleten*, XLVII/185, Ankara 1983, s. 383-384.

7 ASVe. *Documenti Turchi*, 26.

8 Aynı yer.

donanmasını Preveze’de yenmeyi başarmış ve Ege’deki çok sayıdaki adada hakimiyet tesis etmiştir⁹. İspanya ile ittifaken Osmanlılara karşı mücadele eden Venedik Cumhuriyeti, savaşı daha fazla devam ettiremeyeceğini anladığında Osmanlı Devleti’yle barış yapmak için girişimlerde bulunmuştur. Nihayetinde Osmanlı Devleti, Venedik’e bu imtiyazları, belirli bir bedel karşılığında vermeyi kabul etmiştir. Bu durum ahidnameye “... *hızâne-i âmirem cânibine dahi üç yüz bin sikke efrenci altun verüp edâ etmek üzere kendülere ahd-i hümayûnum ihsân olunmak tazarru’ etdiği ecilden ben dahi mezîd merhamet-i hüsvânem zuhûra getirüp tafsîl olunacak şartlar üzere anlara mu’âhede-i şerîfîm ihsân eyleyüp*” şeklinde yansımıştır¹⁰.

Bu dönemde biri Osmanlılar, diğeri Venedikliler tarafından kaleme alınan iki metin ahidnamedeki bu ifadeyi doğru anlamlandırmak noktasında oldukça işlevseldir. Evvela 31 Mayıs 1540 tarihinde Senato’dan Roma’daki büyükelçiye gönderilen bir mektupta [Lütfi] Paşa’nın, barış için Anabolu ve Benefşe’yi istediğini ve ayrıca 300.000 duka da para talep ettiğini yazmaktadır¹¹. Bu sürecin baş aktörlerinden olan Lütfi Paşa ise kaleme aldığı *Tevârih-i Âl-i Osman* adlı eserinde bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

“... *Venedik kâfiri ahdin bozup sımışdı. Fransa kralın dilekçi edüp Fransa kralı dahi Rum pâdişahi Sultan Süleyman’a elçi gönderdi. Sultan Süleyman dahi dileğin kabûl idüp iki yüz bin altun ve Mora nevâhisinde iki kal’a biri Anabolu ve biri Manevasya virmek şartı üzere Venedikli dahi iki yüz bin altun virdiler. Alınan iki kal’ayı virüp teslim itdiler. Andan sonra barışıklık mukarrer oldu...*”¹²

Bu ifadelerin gösterdiği üzere, söz konusu tutar ve kalelerin teslimi, barışın ön şartı olarak tayin edilmiştir. Bu haseple Osmanlı Devleti’nin talep ettiği bu tutar ve diğer hususları, Osmanlı Devleti’nin bir nev’i Venedik’e kestiği ceza ve kendi dostluğuna biçtiği bedel olarak yorumlamak daha makul olacaktır. Bununla birlikte, bu bedele bu ahidnamede de ayrıca bir isim verilmediği görülür. Kararlaştırılan 300.000 filorinin Venedik büyükelçisi Alvise Badoer eliyle getirilen birinci taksidine dair yazılan mektupta bunun bir “pişkeş” ödemesi olduğu ifade olunmuştur¹³. Bundan kısa bir süre sonra görevi sona eren Alvise Badoer’le doça gönderilen mektupta ise “... *vâkı’ olan günâh ve hatâlarınız afv olunması bâbında envâ’ tazarru’lar ve niyâz etduğünüzü mezbûr elçiniz atebe-i âlem-penâhuma gelüp külliyan*

9 Osmanlıların bu süreçte Korfu’ya yaptıkları saldırının hadisenin çağdaşı Venedik tarihçilerinin gözünden yapılan bir anlatımı için bkz. Elvin Otman, *The Crescent, The Lion and the Eagle: Re-Analyzing the Ottoman Apulian Campaign and Attack on Corfu (1537) in the Context of Ottoman-Habsburg Rivalry*, Bilkent Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2018, s. 188-236.

10 ASVe. *Documenti Turchi*, 425.

11 “*I Bassa hanno fatto al nostro ambasciatore domande molto grande e dure et tandem per ultima conclusione si risolsero che havessero a darli Napoli di Romania e Malvasia cum ducati 300.000...*”, Samuele Romanin, *Storia Documentata di Venezia*, c. V, Venezia 1855, s. 36.

12 Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1341, s. 384. Bu rakam, matbu metne sehven 200.000 altun olarak girmiştir, doğrusu hem ahidnamenin hem de sonraki ödeme evrakının gösterdiği üzere 300.000 altın olmalıdır.

13 ASVe, *Documenti Turchi*, 452.

ahvâlinizi alâ vechi’t-tafsîl arz eyledikde mezîd merhamet-i pâdişâhanem zuhûra getirüp hızâne-i âmirem canibine üç yüz bin altun virilmek üzere sana ahd-i şerîfim ihsân olundu...¹⁴⁷ denilerek Osmanlıların bu ödemeye bakışı kesin bir biçimde ortaya konmuştur.

1544 yılında Venedik baylosu Vincenzo Zancani’nin İstanbul’da vefatı sonrasında yeni baylos gönderilmesi için yazılan mektupta, 1540 yılında kararlaştırılan bu ödemeden baki kalan 75.000 altın ifade olunurken yine ayrıca bir isim tercih edilmemiş, bunun sadece “... *mu’âhede-i hümayûnum verildikde mukarrer olan üç yüz bin sikkeden...*” baki kalan miktar olduğu belirtilmiştir¹⁵. Bu ödemenin son taksitinin tarihi geçtikten sonra gönderilen name-i hümayunda ise, tutar için vergi manasına da gelen “kesim” tabiri kullanılmıştır¹⁶.

1573 ahidnamesinde kararlaştırılan 300.000 filorilik bu tutar da tıpkı 1540 ahidnamesinde olduğu gibi taksitler şeklinde ödenmiştir. Venedik büyükelçisi Andrea Badoer, 21 Şevvâl 981 (13 Şubat 1574) tarihinde 100.000 altınlık ilk taksitin ödemesini gerçekleştirmiştir; buna ilişkin yazılan mektupta ödemenin niteliğine dair herhangi bir açıklamaya rastlanmaz¹⁷. Bundan bir süre sonra, 16 Rebî’ülâhır 983 (25 Temmuz 1575) tarihinde ise III. Murad’ın cülusunu tebrik için gönderilen büyükelçi Giacomo Soranzo 50.000 altın¹⁸ ve son olarak evâhır-ı Şevvâl 984’te (11-19 Ocak 1577) de Kotor Proveditoru Benedetto Erizzo eliyle 75.000 altın ödeme gerçekleştirilerek ahidname alma karşılığı olan bedel dört yıl sonra tamamlanmıştır¹⁹.

Bu ödemeye ilişkin son atıf ise III. Mehmed’in cülusu üzerine Venedik’e verilen 1595 tarihli ahidnamede yer alır “... *Mukaddemâ fetretiden sonra merhûm ve mağfurun-leh ceddım Sultân Selim Han zemânında tekrâr sulh olundukda üç yıla değin vermeğe müte’ahhid oldukları üç yüz bin altunu tedricle bî-kusûr edâ etdikleri hızâne-i âmiremde mahfûz olan defterde mukayyed olup ve merhûmûn ve mağfurün-lehüm cedderim Sultân Süleyman Han ve Sultân Selim Han ve babam Sultân Murad Han tâbe serâhüm zamânlarında zıkr olunan filoriden gayrı sâyir vâkı’ olan şartları ve ahdları bi’t-temâm yerine getirdükleri ecilden tekrâr işbu ahdnâmede derç olunmamışdır...*”²⁰ denilerek Venedik tarafının daha önce vermiş olduğu sözleri tuttuğu ve bundan sonra ahidnamelerde bu ödemeye yer verilmeyeceği beyan olunmuştur. Böylece, 1573 tarihli ahidnamede yer alan Venedik’in Osmanlı tarafına ödemesi gereken 300.000 filori bahsi kapanmış oldu.

14 ASVe, *Documenti Turchi*, 469; M. Tayyib Gökbilgin, “Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri”, *Belgeler*, I/2, Ankara 1964, s. 147.

15 M. Tayyib Gökbilgin, “Venedik Devlet Arşivindeki Türkçe Belgeler Koleksiyonu ve Bizimle İlgili Diğer Belgeler”, *Belgeler*, V-VIII/9-12, Ankara 1971, s. 60.

16 ASVe, *Documenti Turchi*, 452.

17 ASVe, *Documenti Turchi*, 820.

18 ASVe, *Documenti Turchi*, 826.

19 ASVe, *Documenti Turchi*, 869. *Documenti Turchi*’deki kayıtlarda yer almayan ikinci taksit ödemesine dair bilgi, Mahmut Şakiroğlu tarafından tespit edilmiş ve yayımlanmıştır. Bkz. Şakiroğlu, a.g.m., s. 552.

20 ASVe, *Documenti Turchi*, 1086.

Tüm bu süreç ve yapılan yazışmalar iki tarafın da bu ödemeyi bir savaş tazminatı yahut haraç ödemesi olarak nitelendirmediklerini gösterir niteliktedir. Öyle anlaşılıyor ki, pazarlıklar sonucunda kararlaştırılmış da olsa Osmanlı tarafı bu ödemeyi Venedik'e kesilmiş bir ceza ve ahidname vermenin bir bedeli olarak görmüş, Venedik tarafı ise Osmanlıların dostluğunu kazanmak için takdim edilen mecburi bir hediye olarak algılamıştır. Bu yüzden bu ödemeye en azından Venedikliler açısından kazanılmak istenen “dostluğun bedeli” demek daha doğru olacaktır²¹.

II. Sopot Kalesinin İstirdadı

“Dostluğun bedeli” olarak nitelendirilebilecek ikinci bir husus ise Sopot kalesinin Osmanlılara teslim edilmesi meselesidir. Ahidnamede “... *Sopot nâm hisârı dahi bile alınan topraklarıyla vireler, içinde olan re'âyâdan isteyen kala ve istemeyen esbâb ü emvâlî ve evlâd ü ensâli ile murâd edindikleri yere gideler; kimesne mâni' olmaya...*” denilerek bu kalenin Osmanlılara istirdadı kararlaştırılmıştır.

Sopot kalesi, Adriyatik kıyısında, Venedik idaresindeki Korfu adasının karşı kıyısında Delvine sancağında yer almakta olup, Osmanlılar tarafından fethi erken dönemlerde tamamlanmıştı. Bu yer II. Murad'ın Epir bölgesindeki askeri faaliyetleri ve Yanya'yı fethini müteakip yaptırdığı tahrirde “nahiyet-i Sopot” ismiyle idari birimler arasında yer almaktadır²². Muhtemeldir ki bu bölge, I. Mehmed döneminde Venediklilerle cereyan eden mücadeleler esnasında 1415-1417 yılları arasında Ergirikası ve Himare ile birlikte fethedilmiştir²³.

Osmanlılar Kıbrıs kuşatması ile meşgulken Venedikliler de karşı saldırıya geçmiş, Adriyatik kıyılarında Osmanlı karşıtı faaliyetlere başlamışlardır. Tamamına yakını Hıristiyan olan yerel halkın da Venediklilere destek verdiği bu faaliyetler kapsamında 1570 yılı Haziran'ında Sopot ve Himare Venediklilerin eline geçmiş, Emanuele Mormori'nin tavsiyeleri doğrultusunda bu bölgelere saldıran Venedik'in Korfu Proveditoru Sebastiano Venier, bu sayede Korfu'yu güvence altına almayı başarmıştır²⁴.

Taraflar arasında müzakereler başladığında Venediklilerin elinde olan Sopot kalesinin aşağıda izah edileceği üzere ahidname uyarınca Osmanlılara istirdadı gerekmektedir. Ahidnamede savaş öncesi sınırlara dönülmesi prensibi benimsendiği halde, neden Sopot kalesinin alınan topraklarıyla birlikte iadesi müstakil bir şekilde ahidname metnine girmiştir

21 Hans Theunissen'in, Hollanda'nın Osmanlı Devleti'nden ahidname alma sürecindeki hediyeleşme pratiklerini incelediği makalesinde kullandığı bu tabirin, bu ödeme(ler) için de kullanılabileceği kanaatindeyim. Hans Theunissen, “Dostluğun Bedeli: 1612-1617 Yıllarında Hollanda ile Osmanlı Devleti Arasındaki Resmi İlişkilerin Oluşmasında Hediye'nin Rolü”, *Kebikeç*, c. XXV, İstanbul 2008, s. 51-66.

22 Halil İnalçık, *Hicri 835 Tarihli Süret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1987, s. 27-29.

23 I. Mehmed döneminde Arnavutluk'ta fethedilen yerlere dair bkz. Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Server Tanilli, İstanbul 2012, s. 79-80.

24 Paolo Paruta, *Storia della Guerra di Cipro*, Siena 1827, s. 71.

sorusu akla gelecektir. Bunun cevabı, yukarıdaki 300.000 filorilik ödeme ile doğrudan ilişkilidir. Öyle anlaşılıyor ki, Osmanlı Devleti, Venedik’in barış arzusunu sınamak amacıyla, dostluğuna bir bedel biçmiş, bu bedelin bir kısmını para olarak tayin etmişken, bir kısmını ise toprak olarak belirlemiştir. Savaş öncesi sınırlara dönülmesi meselesi ise, bu aşamadan sonra gerçekleşen müzakereler neticesinde ahidnameye girmiş görünmektedir. Esasen benzer bir durum, 1540 ahidnamesinde de mevcuttur. O ahidnamede de dostluğun bedeli olarak 300.000 filorilik ödemeye birlikte, Anabolu ve Benefşe kaleleri talep olunmuştur. Nitekim, burada belirlenen ön şart uyarınca, Anabolu ve Benefşe kaleleri Osmanlılara teslim olunacaktır²⁵.

Venediklilerin 1570 yılında Sopot ve civarına saldırdıklarında yerel halkın desteğini aldıkları yukarıda ifade olunmuştu. Bunun bir uzantısı olarak değerlendirilebilecek bir biçimde bölgede Kurloveşliler ve Mazaraklıların çıkardıkları karışıklıklar savaş sonrasında da devam etmiş, kalenin Osmanlılara devri süreci de sancılı olmuştur. Merkezi idare, kaleyi teslim alma işi ile 15 Zilkade 981’de (8 Mart 1574) Delvine Beyi’ni görevlendirmiştir²⁶. Osmanlılar kaleyi Venedik’ten talep ettiklerinde Venedik’in Girit proveditoru bu işle görevlendirilmiş de bölgedeki asiler kaleye Osmanlıları ve Venediklileri sokmamışlardır. Bunun üzerine proveditor daha fazla askerle gelmiş ve Osmanlılarla müştereken asileri kovarak kalenin iadesini gerçekleştirmiştir²⁷.

Bu süreçte 10 Muharrem 982 (2 Mayıs 1574) tarihinde Ohri Beyi’ne Sopot kalesinin Venedik’ten teslim alınması sürecinde Delvine Beyi’ne yardım etmesi için yazılan hükümde “*kal’a-yı mezbûre âsiler ortasında sa’b u sengistân bir yerde*” şeklinde tanımlanmıştır²⁸. Bu bilgiden hareketle, üzerinde kurulduğu coğrafya itibarıyla karadan ulaşımı zor olan ve etrafı asilerle dolu bu kalenin Venedik elinde bırakılmasının bir tehlike oluşturacağını düşünüldüğünü iddia etmek mümkün görünmektedir. Öte yandan, denizden ulaşım imkanı çok kolay bu kalenin düşmanlar açısından da basit bir hedef olduğu açıktır²⁹.

III. Kıbrıs Haracının İskatı

I. Selim’in Kahire’yi ele geçirmesi üzerine, Venedik’in İskenderiye konsolosu Niccolo Bragadino, Memlük döneminde Suriye ve Mısır bölgesindeki faaliyetleri için Venediklilere

25 Setton, *a.g.e.*, s. 448-449. 21 Receb 947 (21 Kasım 1540) tarihinde Anabolu kalesi, kuleleri ile birlikte boş bir biçimde Venediklilerden teslim alınmıştır. Gökbilgin, “Kanun Dönemi Belgeleri”, s. 204. 23 Receb 947 (23 Kasım 1540) tarihinde de Benefşe kalesi teslim alınmıştır. Gökbilgin, *a.g.m.*, s. 205.

26 BOA, *ADVNSMHH*, 23, hüküm no. 756.

27 BOA, *ADVNSMHH*, 24, hüküm no. 795.

28 BOA, *ADVNSMHH*, 24, hüküm no. 453.

29 Sopot kalesinin 16. yüzyılın sonlarında yapılmış iki çizimi mevcuttur. Bunlardan ilki Giovanni Camocio tarafından çizilmiş olup 1570 yılındaki Venedik kuşatmasını göstermektedir ve Palmira Brummet, *Mapping the Ottomans, Sovereignty, Territory and Identity in the Early Modern Mediterranean*, New York 2015, s. 115’te yer almaktadır. Diğer bir görsel ise 1598 tarihinde Giuseppe Rosaccio’nun seyahatnamesinde bulunmaktadır. Bkz. *Viaggio da Venetia a Costantinopoli per Mare, e per Terra&Insieme Quello di Terra Santa*, Venedik 1598.

verilen imtiyazları Osmanlılardan almak için harekete geçti. Kahire'nin Osmanlılarca fethinden üç hafta sonra, 16 Şubat 1517 tarihinde bu imtiyazları almayı da başardı³⁰. Bu girişimden habersiz olan Venedik Senatosu ise 26 Mayıs 1517 tarihinde Bartolomeo Contarini ve Alvise Mocenigo'yu sultanı Mısır'ın fethi dolayısıyla tebrik etmek ve Kıbrıs için Memlûklere ödedikleri haracı bundan sonra Osmanlılara vermeyi teklif etmek amacıyla görevlendirdi³¹. Bu iki temsilciyle yapılan görüşmeler sonucunda -ki temsilciler Kahire'de bulunan Sultan Selim'in huzuruna da çıkmışlardır- Venedik Cumhuriyeti'nin 1489/90'dan beri Memlûklere ödemekte olduğu 8.000 filorilik kumaş ve haraç ödemesinin bundan sonra Osmanlılara yapılması kararlaştırıldı. Venedik temsilcileri, bu ödemeyi, Memlûk döneminde olduğu gibi emtia şeklinde vermek istedilirse de Osmanlı tarafı nakit olarak istediğini beyan etmiştir. Nihayetinde, ödeme 22 Şaban 923 (8 Eylül 1517) tarihli ahidname metnine bu şekilde derç edilmiş; ödemenin Türkçe versiyonunda iki defa bunun bir "haraç" olduğu ifade edilmiştir³². Bu ödeme ahidnamenin İtalyanca versiyonuna da haraç kelimesinden bozma "carazo" şeklinde girmiştir³³. 1521 ahidnamesinde de benzer ifadeler bu şekilde geçmektedir³⁴.

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs adasının Venedik Cumhuriyeti'nde kalması karşılığında talep ettiği bu haraç ödemesi 1540 ve 1567 tarihli ahidnamelere de girmiştir. 1570 ve 1571 yıllarında Osmanlıların Kıbrıs'ta tam bir egemenlik kurmalarından sonra Venedik'e verilen 1573 tarihli ahidnamede ise "... *Venedik beğleri Kıbrıs ceziresinden ötürü sâl be-sâl südde-i sa'âdetime verdikleri sekiz bin altun min ba'd vermeyeler ...*" ifadesi yer almaktadır. Böylece Kıbrıs'ın Osmanlı toprağı olduğunu kabul eden Venedik Cumhuriyeti için bu ahidname ile Kıbrıs için bir haraç yükümlülüğü kalmamıştır³⁵.

IV. Zaklise Haracının Arttırılması

Ahidnamede düzenlenen hususlardan bir diğeri ise Venedik Cumhuriyeti'nin Zaklise (Zante) adası için ödemekte olduğu haraçtır. Bu adada Osmanlı egemenliği ilk defa 1479

30 Hans Theunissen, "Cairo Revisited (I): Four Documents Pertinent to the Ottoman-Venetian Treaty of 1517", *EJOS*, II (1999), no: 7, s. 7.

31 Romanin, *a.g.e.*, c. V, s. 373.

32 "... *mukaddemâ diyâr-ı Mısır Çerâkise elinde iken cezîre-i Kıbrıs'dan sâl be sâl sekiz bin filoriye bedel kumaş ve harâc virmek âdetleri imiş, eyle olsa hâliyâ diyâr-ı Mısır devlet-i kâhirem muktezâsınca külliyyen feth olunup sâ-yir memâlik-i mahrûsemenden vâkı' olup zıkr olunan harâc yüce pâdişâhlığıma virilmesi lâzım olmağın buyurdum ki harâc-ı mezbûr kumaş olmayup her yıl sekiz bin nakd frengî filori olup mahrûse-i İstanbul'a gönderüp hîzâne-i âmireme teslim edeler bu zıkr olan ahd üzere anların ile dostluğu kabûl edüp ...*", ASVe, *Documenti Turchi*, 167; Gökbilgin, "Diğer Belgeler", s. 53.

33 "... *peravanti il paese del Cayro nel tempo che lera de Cercassi de la insula di Cypro ogni anno veniva carazo in robbe per la summa de ducati otto mille*", ASVe, *Documenti Turchi*, 169.

34 ASVe, *Documenti Turchi*, 188.

35 Kıbrıs'ın Venediklilerden Osmanlıların eline geçiş sürecini siyasi, idari ve ekonomik yönlerden inceleyen bir monografi için bkz. Vera Costantini, *Il Sultano e l'Isola Contesa: Cipro tra Eredità Veneziana e Potere Ottomano*, Turin 2011.

yılında Gedik Ahmed Paşa tarafından tesis edilmiştir. Osmanlıların, Napoli Krallığı ve Venedik'ten gelebilecek saldırılara tamamen açık Zaklise ve Kefalonya adalarını elde tutmakta zorlanmaları, onları Venediklilerden gelen talepleri değerlendirmeye zorlamıştır. Osmanlıların Ivan Crnojević'le olan mücadeleleri ve Kotor bölgesindeki toprak kazanımlarından rahatsız olan Venedik daha önce Osmanlılarla barış görüşmelerini yürüten Giovanni Dario'yu İstanbul'a göndermiştir. Daha ziyade Osmanlıları, Ferrara Dukalığı ile olan mücadelesinde Ferrara'ya destek veren Napoli krallığına karşı kıskırtmaya yönelik bu girişim esnasında Kefalonya ve Zaklise adalarına dair de müzakereler yürütülmüştür³⁶. Bu müzakereler neticesinde taraflar arasında 22 Nisan 1484 tarihinde bir antlaşma imzalanır. Buna göre Zaklise adası Venedik'e bırakılmış, karşılık olarak Venedik de Osmanlı Devleti'ne yıllık 500 filori ödemeyi kabul etmiştir. Buna mukabil Venedik ayrıca Osmanlı Devleti'nin Kefalonya üzerindeki hakimiyetini kabul ettiğini beyan etmiştir³⁷.

1484 yılında kararlaştırılan bu ödemenin, ilk defa bir Venedik ahidnamesine girmesi 1503'te gerçekleşmiştir³⁸. 1513, 1517, 1521, 1540 ve 1567 ahidnamelerinde de 500 filori olarak tahsiline devam edilmesine karar verilen Zaklise haracına, 1573 ahidnamesindeki "... *Zaklise ceziresinden ötürü mukaddemâ beş yüz filori verirler idi, hâliyâ bin filori ziyâde idüp kadîmden verdükleri uslûb üzere bin beş yüz filoriyi südde-i sa'âdet-me'âbımıza irsâl ederler...*" ifadesi ile zam yapılmıştır³⁹. 1.500 filoriye çıkarılan bu haracın ıskatı ancak 1700 tarihli ahidname ile mümkün olacaktır⁴⁰.

V. Savaş Öncesi Sınırlara Dönüş-Status Quo Ante Bellum

Ahidnamedeki "... *Arnavutluk'da ve Bosna vilâyetinde olan yerler ki hâliyâ ba'zısı bu cânibin tasarrufuna girüp ve ba'zısı dahi Venedik beylerinin ellerindedir, iki cânibin ellerinde olan hisârların kadîmi sınırları ve karyeleri vire bozulmadın ne vechile zabt olunugelmış ise min ba'd girü ol vechile zabt oluna ...*" ifadesi ile iki devlet arasındaki kara sınırının ne şekilde düzenlenmesi gerektiğine açıklık getirilmiştir. Tarafların savaş esnasında almış oldukları yerlerin hâkimi oldukları, özellikle kaleler ve köyler söz konusu olduğunda, eski sınırların esas tutulacağı belirtilmiştir. Bu amaçla görevlendirilen muhaddidler, ahidnameden

36 Sydney Nettleton Fisher, *The Foreign Relations of Turkey, 1481-1512*, Urbana 1948, s. 42-43.

37 Samuele Romanin, *Storia Documentata di Venezia*, c. IV, s. 383. Yapılan bu antlaşmanın Grekçe orijinali ve İtalyanca tercümesi *Liber Graecus* içerisinde yer almaktadır. Anna Callia, "Venedik Devlet Arşivi'nde Bulunan Liber Graecus (Yunan Kitabı) ve XV-XVI. yy. Osmanlı Venedik İlişkileri", çev. Güner Doğan, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, c. XXII, Ankara 2015, s. 291.

38 "*Zante adası ki her yıl anıncün hizâne-i âmireme beş yüz filori verilirdi, yine beş yüz filoriyi bi-tamâmihi her yıl vereler*". ASVe., *Documenti Turchi*, 73.

39 Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 669'da Zaklise için ödenen haracın 500 dukadan 1.000 dukaya çıkarıldığını yazar. Jorga ise eserinin önsözünde yapmış olduğu Zinkeisen eleştirisine rağmen aynı hatayı tekrarlar. Jorga, *a.g.e.*, s. 920.

40 "... *devlet-i aliyem Venedik Cumhûrundan Zaklise ceziresi için veyâhûd güzeste ve ba'de'l-yevm vergü taleb eylemeye...*", BOA, *ADVNSDVE*, 16/4, s. 20-21.

sonraki yıllarda Dalmaçya'daki sınırın tahdidi işi ile meşgul olacaklar; bu çalışma sonucu çizilen sınır on yıllar boyunca değişmeden kalacaktır⁴¹.

Osmanlılar, Kıbrıs üzerine harekete geçtikleri esnada hatta biraz öncesinde, Dalmaçya kıyılarında da bir askeri hareketlilik yaşanmış, Osmanlı askerleri Zadar ve Split bölgelerine saldırılar düzenleyerek bazı yerleşim yerlerinde kontrol sağlamış ve Şibenik'e doğru ilerlemişlerdir. Venedik Cumhuriyeti de başta yukarıda zikredilen Sopot kalesi olmak üzere bazı Osmanlı kalelerinde denizden yaptığı saldırılar sonucunda kontrol sağlayacaktır. Bununla birlikte Venedik Cumhuriyeti'nin ahidnamedeki sınırla ilgili düzenlemeden umduğu kadar olmasa da istifade ettiği görülür. Esasen Sultan, kılıcıyla aldığı yerleri iadede pek gönüllü olmasa da yapılan müzakerelerde Sokollu Mehmed Paşa bu talebe kısmen de olsa olumlu cevap vermiştir. Buna karşın Venedik tarafı her ne kadar ahidnamede bu yönde bir ifade yer almasa da Ülgün ve Bar'ın Osmanlı Devleti'nde kalmasını kabul etmek zorunda kalacaktır⁴². Buna rağmen taraflar arasındaki sınır meseleleri 1576 yılına kadar devam etmiş, nihayetinde tarafların üzerinde uzlaştıkları bir zemin oluşmuştur⁴³.

VI. Tarafeyn Tüccarının Durumu

Son olarak ahidnamede iki taraf tüccarının durumu ele alınmıştır. Savaş patlak verdiği esnada Venedik idaresindeki yerlerde bulunan Osmanlı tüccarı ile Osmanlı idaresindeki yerlerde bulunan Venedik tüccarı, gemilerine ve mallarına el konulmak suretiyle hapsedilmiştir. “... ve vire bozulduğu zemânda iki cânibde bulunup mahbûs ve girift olunan bâzergânlara esbâb ve metâ'ları satılıp yâhûd zâyi' olmuş olmuş ise ki sâbit ve zâhir ola satılanlarının niceye bey' olunmuş ise akçeleri ve zâyi' olanların kıymetleri ne ise bahâları verile ...” denilerek, hapsolunan tüccarın serbest bırakılması, el konulan gemilerinin ve mallarının iadesi, şayet mallar satıldıysa yahut satılamayacak hale geldiyse bunların bedellerinin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buradaki “iki cânibde bulunup” ifadesi ile bir müttekabiliyet ilkesine işaret edilmiş olduğu görülmektedir.

Venedik'e ahidname verilmesinden kısa bir süre sonra (Zilhicce 981/Mart-Nisan 1574) Sokollu Mehmed Paşa'nın Alvise Mocenigo'ya hitaben yazdığı mektup, savaş yıllarında tüccarın yaşadığı sıkıntılara dair önemli veriler içerir. Savaş öncesi Ancona'dan dönmekte olan Üskübî Hacı Cafer, Edirnevî Derviş, Erzincanî Hızır, Karamanî Mehmed ve Ankaravî Hızır isimli beş Müslüman tüccar, Curzola'da iken Papa'nın emri üzerine yakalanmışlar ve mallarına el konulmuştur. Sokollu Mehmed Paşa, ahidname uyarınca, tüccarın serbest

41 Walter Panciera, “Building a Boundary: the First Venetian – Ottoman Border in Dalmatia, 1573-1576”, *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, c. XLV, Zagreb 2013, s. 11. Bu dönemde oluşturulan sınırın, Girit Savaşı sonrasında oluşturulan sınırla ilişkisi için bkz. Güner Doğan, “Girit Muharebesi Sonrası Osmanlı-Venedik Sınırı (1671)”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. X, 2019, s. 1-18.

42 Panciera, a.g.m., s. 12.

43 Panciera, a.g.m., s. 26 vd.

birakılmasını ve mallarının iadesini talep edecektir⁴⁴. Bu örnek, yukarıda belirtilen karşılıklılık ilkesinin somut bulmuş bir halidir. Ahidnameden sonraki süreçte Venedik tüccarının da benzer şikayetlerinden bu hususta ciddi bir mağduriyetin oluştuğu, ahidnameye bu maddenin derç edilmesi ile sorunun ortadan kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

1573 ahidnamesi, Osmanlılar açısından İnebahtı mağlubiyeti gibi ağır bir yara aldıkları savaş sürecinin sonunda tanzim edilmesine rağmen, Kıbrıs’ın Osmanlı toprağı haline gelişini tescil edici bir metin olması hasebiyle önemlidir. Osmanlı Devleti, İnebahtı mağlubiyeti akabinde donanmasını hızlıca inşa edip sefer mevsimi yeniden denize çıkarmayı başararak gücünün büyüklüğünü ve Kutsal Birlik’e karşı savaştaki kararlılığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Kutsal Birlik bileşenlerinin -Osmanlılardan bağımsız bir biçimde yaşadıkları iç sıkıntılar da Osmanlılar açısından avantajlı bir durum yaratmıştır. Bu yüzden Osmanlılar karşısında daha fazla direnemeyeceğini anlayan Venedik Cumhuriyeti, Kutsal Birlik’ten bağımsız bir biçimde hareket etmiş ve bir bedel ödemeyi de kabul ederek Osmanlılardan barış talebinde bulunmuştur. Bu açıdan bu ahidnamenin tanzim sürecinin bir Osmanlı başarısını yansıttığını ve Venedik için İnebahtı gibi önemli bir barışın kazanımlarını bir anlamda heba ettiği için “onur kırıcı” bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan, ahidnameye -her ne kadar tamamen mümkün olmasa da- savaş öncesi sınırlara dönme maddesini ilave ettirmek suretiyle Adriyatik kıyılarındaki topraklarını muhafaza edebilmek Venedik Cumhuriyeti açısından küçük de olsa bir başarı sayılabilir. Venedikliler, ahidname almak için ödemiş oldukları ağır bedellere rağmen, barışın meyvelerini sonraki süreçte toplamayı ummuşlardır. Ahidnamede yer alan savaş esnasında mağdur olan iki taraf tüccarının zararlarını tazmin etme maddesi bununla ilişkilidir. İlaveten, 1567 ahidnamesinin ticareti düzenleyici maddelerinin de yeniden cârî hale gelmesiyle Doğu Akdeniz ile ticaretinin yeniden başlaması Venedikliler açısından olumlu bir gelişme olmuştur denebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşiv Kaynakları

Archivio di Stato di Venezia (ASVe.)

Documenti Turchi, 26, 73, 167, 169, 188, 452, 469, 595, 820, 826, 869, 1086.
Lettere Turchesche, b. 3/27-28.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Mühimme Defterleri (ADVNSMHM), d. 23, 24
Düvel-i Ecnebiye Defterleri (ADVNSDVE), d. 16/4.

Kaynak Eserler ve Araştırma Eserleri

- Bostan, İdris, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler*, İstanbul 2007.
- Brummet, Palmira, *Mapping the Ottomans, Sovereignty, Territory and Identity in the Early Modern Mediterranean*, New York 2015.
- Callia, Anna, “Venedik Devlet Arşivi’nde Bulunan Liber Graecus (Yunan Kitabı) ve XV-XVI. YY. Osmanlı Venedik İlişkileri”, çev. Güner Doğan, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, c. XXII, Ankara 2015, s. 279-317.
- Costantini, Vera, *Il Sultano e l’Isola Contesa: Cipro tra Eredita Veneziana e Potere Ottomano*, Turin 2011.
- Çelik, Sıtkı, *XXI. Numaralı Mühimme Defteri, Çeviri-yazı-İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.
- Doğan, Güner, “Girit Muharebesi Sonrası Osmanlı-Venedik Sınırı (1671)”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. X, 2019, s. 1-18.
- Fisher, Sydney Nettleton, *The Foreign Relations of Turkey, 1481-1512*, Urbana 1948.
- Gökbilgin, M. Tayyib, “Venedik Devlet Arşivindeki Türkçe Belgeler Koleksiyonu ve Bizimle İlgili Diğer Belgeler”, *Belgeler*, V-VIII/9-12, Ankara 1971, s. 1-151.
- _____, “Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri”, *Belgeler*, I/2, Ankara 1964, s. 119-120.
- Hammer, Joseph von, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, v. III, Wien 1828.
- İşiksel, Güneş, *La Politique Etrangere Ottomane dans la Seconde Moitie du XVIe Siecle le cas du Regne de Selim (1566-1574)*, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), Doktora Tezi, 2012.
- İnalcık, Halil, *Hicri 835 Tarihli Süret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1987.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epçeli, kontr. Kemal Beydilli, İstanbul 2005.
- Kaçan, Meryem, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Venedik Ahidnameleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.
- Lane, Frederick C., *Venice: A Maritime Republic*, Baltimore and London 1973
- Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1341.
- Mantran, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Server Tanilli, İstanbul 2012.
- Otman, Elvin, *The Crescent, The Lion and the Eagle: Re-Analyzing the Ottoman Apulian Campaign and Attack on Corfu (1537) in the Context of Ottoman-Habsburg Rivalry*, Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara 2018.

- Pancieria, Walter, "Building a Boundary: the First Venetian – Ottoman Border in Dalmatia, 1573-1576", *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, c. XLV, Zagreb 2013.
- Paruta, Paolo, *Storia della Guerra di Cipro*, Siena 1827.
- Romanin, Samuele, *Storia Documentata di Venezia*, c. V, Venezia 1855.
- Rosaccio, Giuseppe, *Viaggio da Venetia a Costantinopoli per Mare, e per Terra&Insieme Quello di Terra Santa*, Venedik 1598.
- Setton, Kenneth M., *Papacy and Levant, (1204-1571)*, c. IV, Philadelphia 1984.
- Spremiç, Momçilo, "XV. Yüzyılda Venedik Cumhuriyeti'nin Şarkta Ödediği Haraçlar", çev. Mahmut H. Şakiroğlu, *Belleten*, c. XLVII/185, Ankara 1983, s. 383-384.
- Şakiroğlu, Mahmut H., "II. Selim'in Venedik Cumhuriyeti'ne Verdiği 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler", *Erdem Dergisi*, c. II/5, 1986, s. 527-553.
- Theunissen, Hans, "Cairo Revisited (I): Four Documents Pertinent to the Ottoman-Venetian Treaty of 1517", *EJOS*, II (1999), no: 7, s. 1-29.
- _____, "Dostluğun Bedeli: 1612-1617 Yıllarında Hollanda ile Osmanlı Devleti Arasındaki Resmi İlişkilerin Oluşmasında Hediye'nin Rolü", *Kebikeç*, c. XXV, İstanbul 2008, s. 51-66.
- _____, "Ottoman Venetian Diplomats: The Ahidnames. The Historical Background and the Development of a Category of Political-Commercial Instruments together with an Annotated Edition of a Corpus of Relevant Documents", *EJOS*, I (1998), s. 370-635.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, Ankara 1988.
- Wright Diana Gilliland - Pierre A. Mackay, "When the *Serenissima* and the *Grand Turco* Made Love: The Peace Treaty of 1478", *Studi Veneziani*, c. LIII, Venedik 2007.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epeçeli, c. II, İstanbul 2011.